

Právnická fakulta MU v Brně

Dějiny veřejné správy II-01.

Ústavní vývoj v letech 1918 – 1945

Ladislav Vojáček

Vyvrcholení boje za společný stát na domácí půdě

- Národní výbor československý
- formování Slovenské národní rady
- konstituování společného státu
  - vyhlášení samostatného státu v Praze (28. 10. 1918)
+ přebírání významných institucí + zákon č. 11/1918
Sb.
  - **Martinská deklarace** (30. 10. 1918)

HISTORICKE UDALOSTI

- 1867**
  - 18.6. **MAJÁKOVÁ** - posledný rok Rakúsko-uhorskej monarchie
  - 18.6. **FRANCOIS FERDINAND** - posledný arcivojvoda
- 1914**
  - 28.6. **SRPNA** - atentát na arcivojvodu v Sarajevu
  - 29.7. **AVŤ** - prvý svetová vojna začala
  - 31.12. **1.12.** - koniec prvej svetovej vojny
- 1918**
  - 31.12. **31.12.** - koniec prvej svetovej vojny
  - 31.12. **31.12.** - koniec prvej svetovej vojny
- 1919**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1920**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1921**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1922**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1923**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1924**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1925**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1926**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1927**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1928**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1929**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
- 1930**
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa
  - 1.1. **1.1.** - vznik Československa

EVROPA PO I. SVETOVEJ VOJNE

- 1. **1.1.1918** - vznik Československa
- 2. **1.1.1919** - vznik Československa
- 3. **1.1.1920** - vznik Československa
- 4. **1.1.1921** - vznik Československa
- 5. **1.1.1922** - vznik Československa
- 6. **1.1.1923** - vznik Československa
- 7. **1.1.1924** - vznik Československa
- 8. **1.1.1925** - vznik Československa
- 9. **1.1.1926** - vznik Československa
- 10. **1.1.1927** - vznik Československa
- 11. **1.1.1928** - vznik Československa
- 12. **1.1.1929** - vznik Československa
- 13. **1.1.1930** - vznik Československa

RAKÚSKO-UHORSKO

1. **1.1.1918** - vznik Československa

2. **1.1.1919** - vznik Československa

3. **1.1.1920** - vznik Československa

4. **1.1.1921** - vznik Československa

5. **1.1.1922** - vznik Československa

6. **1.1.1923** - vznik Československa

7. **1.1.1924** - vznik Československa

8. **1.1.1925** - vznik Československa

9. **1.1.1926** - vznik Československa

10. **1.1.1927** - vznik Československa

11. **1.1.1928** - vznik Československa

12. **1.1.1929** - vznik Československa

13. **1.1.1930** - vznik Československa

VZNIK ČSR

1. **1.1.1918** - vznik Československa

2. **1.1.1919** - vznik Československa

3. **1.1.1920** - vznik Československa

4. **1.1.1921** - vznik Československa

5. **1.1.1922** - vznik Československa

6. **1.1.1923** - vznik Československa

7. **1.1.1924** - vznik Československa

8. **1.1.1925** - vznik Československa

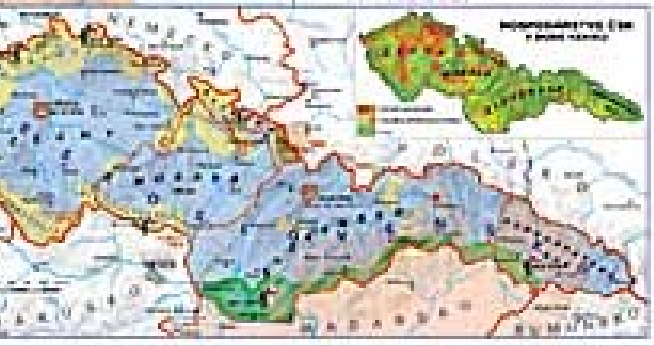
9. **1.1.1926** - vznik Československa

10. **1.1.1927** - vznik Československa

11. **1.1.1928** - vznik Československa

12. **1.1.1929** - vznik Československa

13. **1.1.1930** - vznik Československa

Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného československého státu

- první ústavní provizorium
- vyhlášení samostatného státu
- **Národní výbor československý**
= nejvyšší státní orgán
- recepce
  - státního aparátu
  - práva

V den vítězství es. revoluce
a nové samostatnosti národa

sepsal D'abís Rašín.
zákon

Originál právo Zákon
československé republiky

vydaný Národním shromážděním dne 28. října 1918 ^{uložil}
^{pro archiv} **loukup**

Samostatný stát československý vstoupil v život zachována byla povinnost
dosavadního předmluvce se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upre-
ven byl nový předmluvce k novému státnímu životu, Národní výbor
jmenem Československého národa jako vykonavatel státní přechodnosti
nářizuje:

Článek I

Státní formou československého státu vůči Národní shromáždění ve složení
má s Československým Národním Radou v Paříži jako orgánu jediné
vše národa. Věz se tak stane vykonávací přechodnosti státní
výbor.

Článek II.

Všecky dosavadní zákony a nářizí zůstávají prozatím
v platnosti. *off. H. H. H.*

Článek III

Všechny právy samostatné, a sdělné ^{na zemi} rustavý slachti, zemské, okresní ^{zemi} a
obecní pro povýžen Národní výbor a pučatem úřadují a pěstují
dle dosud platných zákonů a nariadení.

Článek IV

Zákon tento nabývá platnosti dnem vydání.

Článek V

Předsednictvo Národní výboru se skládá, aby tento zákon provedl

Dáno v Praze, dne 28 října 1918

~~Antonín~~

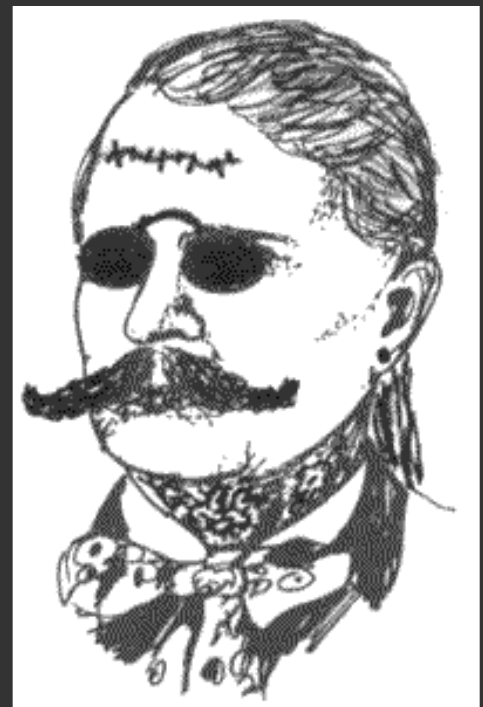
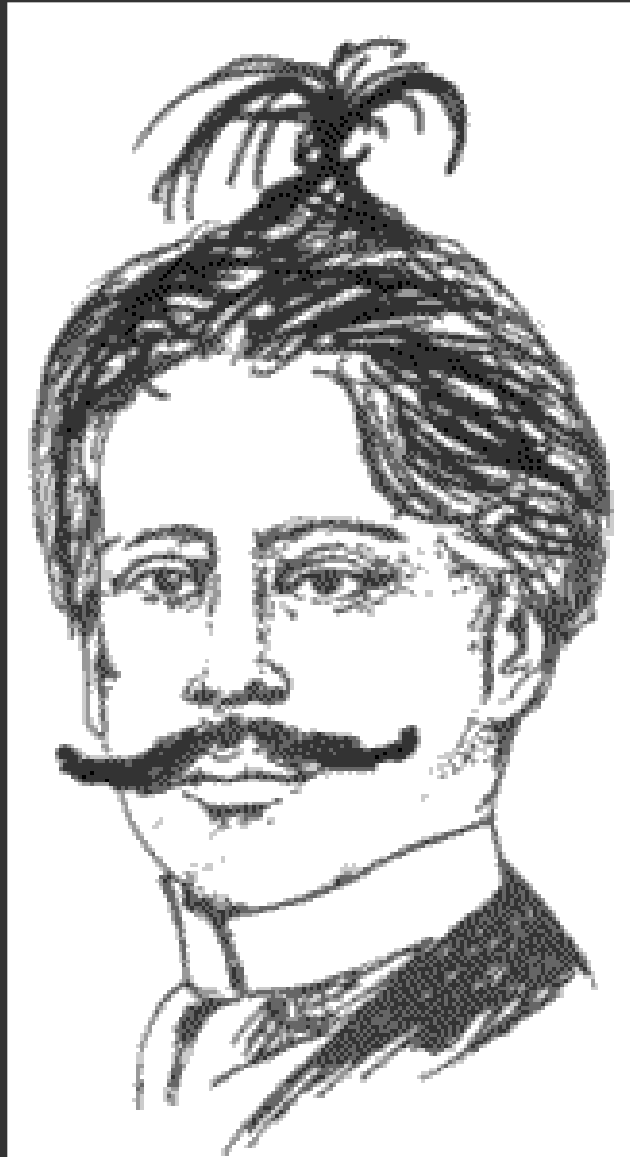
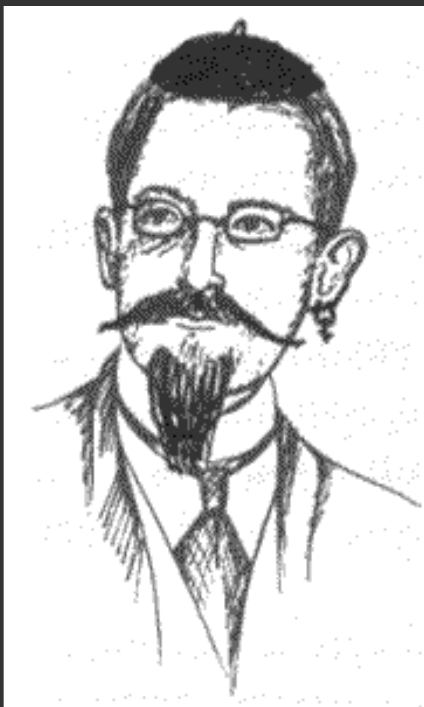
Antonín Krejčí, Alois Pávek, Jan Šteubny

D. Fr. Soukup, D. V. V. V. V. V.

Muži 28. října

Muži 28. října

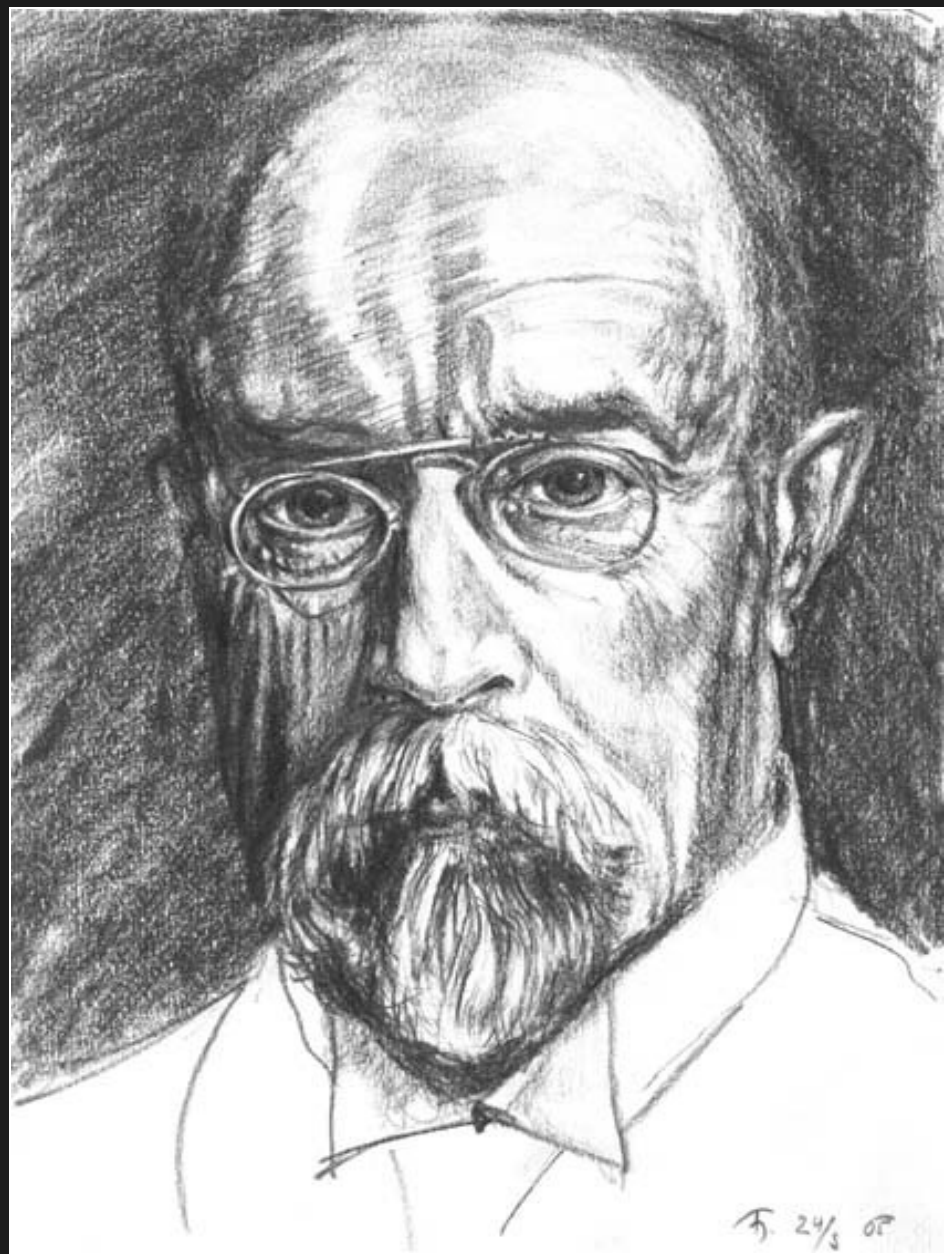

Zákon č. 37/1918 Sb. o prozatímní ústavě (druhé ústavní provizorium)

- systém ústředních orgánů
- způsob vyhlašování rozsudků a nálezů soudů
- stanovení státní formy
= republika

System ústředních orgánů

- jednokomorové (revoluční) Národní shromáždění
- president republiky (T. G. Masaryk)
  - velmi slabé postavení
- vláda

JUDr. Karel Kramář
(1860 – 1937)

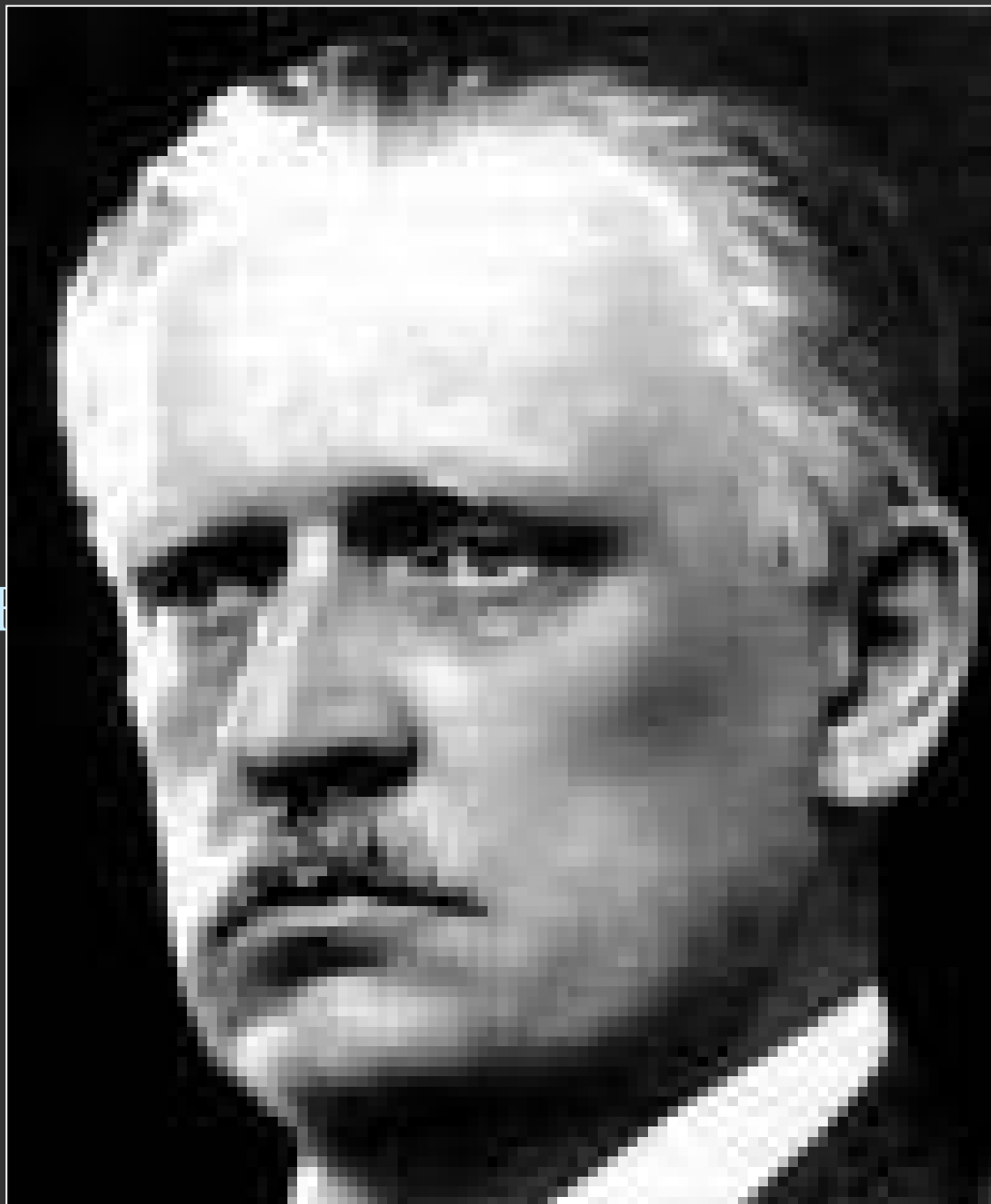
Novelizace prozatímní ústavy

- úprava počtu členů (z. č. 138/1919 Sb.)
- posílení pozice prezidenta republiky (zák. č. 271/1919 Sb.)
  - podle francouzské ústavy
- + § 14 zákona č. 64/1918 Sb.

Přijetí definitivní ústavy

- PNS se stalo ústavodárným
- Ústavní výbor
(4 subkomise, předseda dr. Meissner, Jan Malypetr, dr. Bouček a dr. Weyr)
- změna jednacího řádu:
= PNS mohlo jednat i o návrzích svých výborů

**František
Weyr**

Postup prací

- koncept ústavy a další s ústavou souvisící osnovy připraveny na MV (prof. Hoetzel a ministr vnitra A. Švehla)
- projednání s představiteli politických stran a s prezidentem republiky
- začátkem prosince 1919 návrhy předloženy Ústavnímu výboru PNS
- v plénu PNS začala diskuse 27. 02. 1920

Vzory a východiska

- ústavy USA, Švýcarska, Francie, Prosincová ústava)
- domácí materiály:
  - Pantůčkov návrh politického zákona
  - Washingtonská deklarace
  - návrh dr. Belly a spol. na vypracování ústavy
  - návrh dr. Boučka a spol. na vydání ústavního zákona
- zákon č. 271/1919 Sb. o změně prozatímní ústavy
- Saint-germainská smlouva

Ústavní listina (č. 121/1920 Sb.)

- demokratická
- unitární
  - (+ autonomie Podkarpatské Rusi)
- vychází z principu jednotného československého národa
- rigidní
  - (+ výslovně „ústavní zákon“)

Členění a obsah ústavy

A) Preambule

B) Uvuzovací zákon

C) Vlastní text

= 6 hlav (134 §)

Hlavy ústavy z roku 1920

1. Všeobecná ustanovení
2. Moc zákonodárná
3. Moc výkonná a vládní
4. Moc soudcovská
5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské
6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

Úvod ústavy (preamble)

- = slavnostní politické prohlášení
- demokratický charakter
- **čechoslovakismus**

Uvozovací zákon k ústavě

- příslušnost Ústavního soudu
- prováděcí zákony nejsou součástí ústavy, pokud ...
- účinnost ústavy + pozbytí účinnosti:
  - a) všech ustanovení, která jsou s ústavou v rozporu
  - b) všech dřívějších ústavních zákonů

Hlavy ústavy z roku 1920

1. Všeobecná ustanovení
2. Moc zákonodárná
3. Moc výkonná a vládní
4. Moc soudcovská
5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské
6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

1. Všeobecná ustanovení

- veškerá moc vychází z lidu
- demokratická republika, jejíž hlavou je volený prezident
- území ČSR (změna, nedílnost, Podkarpatská Rus)
- jednotné státní občanství
- hlavní město Praha
- státní symboly

Příloha k č. 10. listu 1273.

1919

Státní (národní) vlajka
republiky československé.

Rozměr 2 (šířka) : 3 (délka).
Délka klinu = $\frac{1}{3}$ délky vlajkové.

2. Moc zákonodárná

- Národní shromáždění (Poslanecká sněmovna a Senát)
- volební právo + poměrné zastoupení
- imunita členů NS
- usnesení PS platné i přes odpor Senátu
- zákon platný i přes prezidentovo veto
- výslovně uvedeno, že zanikla zákonodárná činnost zemských sněmů
- Stálý výbor
- („Pětka“)

3. Moc výkonná a vládní

- Prezident

  - + náměstek prezidenta (6 měsíců ...)

- **Vláda**

  - ministerstva
  - rakouský vzor

- (Nejvyšší účetní a kontrolní úřad - už od roku 1919)

Antonín Švehla

Milan Hodža

4. Moc soudcovská

- **civilní a trestní soudy**
- **obecná úprava**
  - výkon státními soudy
  - jeden Nejvyšší soud
  - příslušnost porotních soudů stanoví zákon
  - oddělení od správy
  - nezávislost a nepřeložitelnost soudců
  - obžalovací zásada v trestních věcech
  - právo soudce zkoumat platnost nařízení

5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské

■ klasický výčet

/neuznávání výsad pohlaví, rodu a povolání; osobní a majetková svoboda; domovní svoboda; svoboda tisku, shromažďovací a spolčovací právo; petiční právo; listovní tajemství; svoboda učení a svědomí (včetně náboženské); svoboda projevu; ochrana manželství, rodiny a mateřství/

■ (ú. z. 293/1920 Sb. o ochraně domovní a osobní svobody a listovního tajemství)

■ branná povinnost

6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

- podle "malé" Saint-germainské smlouvy:
  - rovnost a stejná práva
  - rovný přístup k úřadům, hodnostem, povoláním a živnostem
  - volnost používání jazyka
  - „značný zlomek“ státních občanů náležejících k menšinám
  - právo na vyučování ve vlastní řeči
  - násilné odnárodňování není dovoleno

Zákony navazující na ústavu

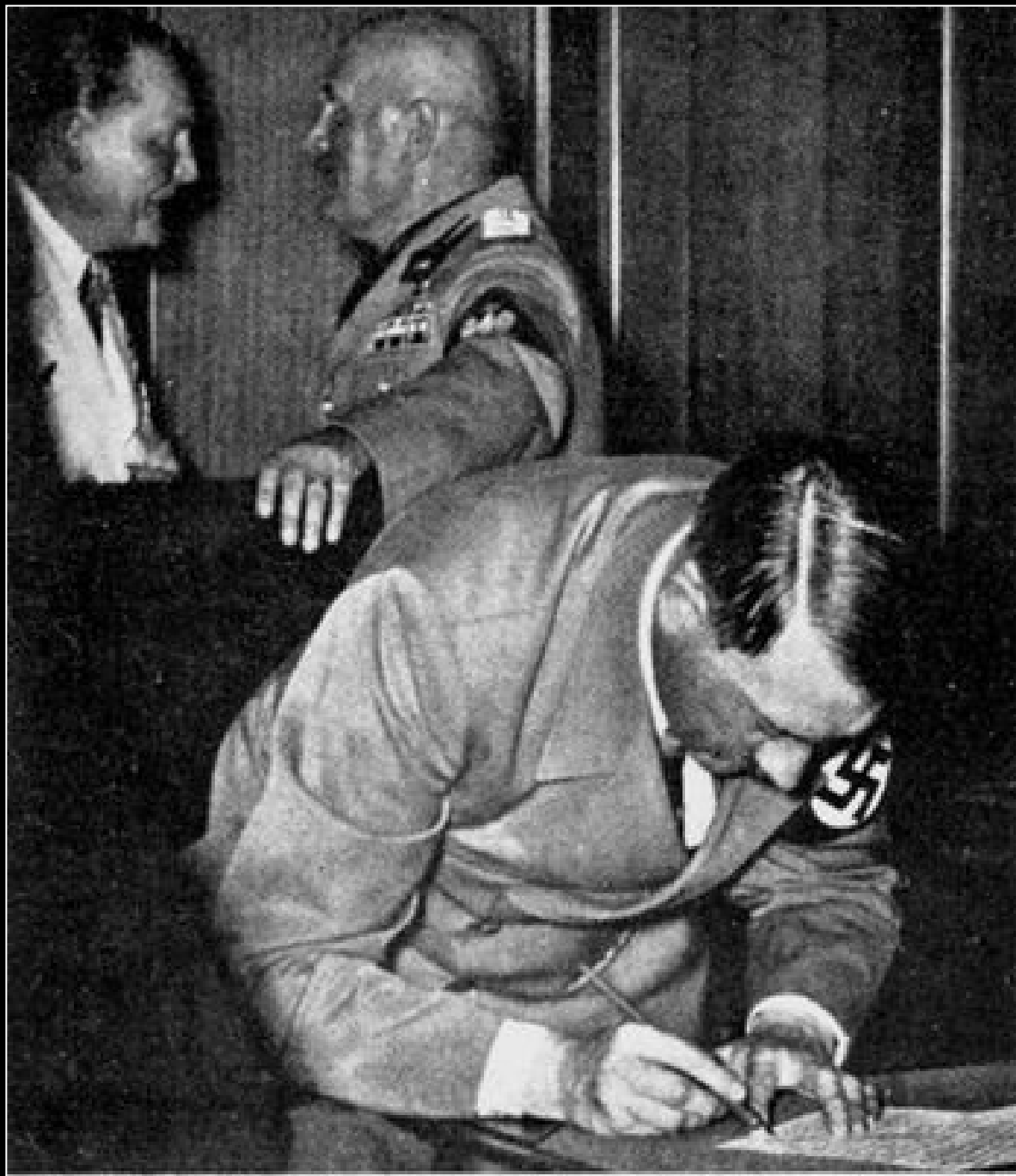
- 122/1920 Sb. jazykový zákon
- 123/1920 Sb. volby do poslanecké sněmovny
- 124/1920 Sb. složení a pravomoc senátu
- 125/1920 Sb. o Volebním soudě
- 161/1920 Sb. o volbě prezidenta
- 162/1920 Sb. o Ústavním soudě

Mnichovská dohoda

Pro československou stranu neplatná od samého počátku:

a) pro rozpor se zásadami mezinárodního práva

b) pro rozpor s československou ústavou (§ 3 a § 64 odst. 1)

Autonomie Slovenska a Podkarpatské Rusi

- Žilinská dohoda z 6. října 1938
- úst. zákon o autonomii Slovenskej krajiny (č. 299/1938 Sb.)
- úst. zákon o autonomii Podkarpatské Rusi (č. 329/1938 Sb.)

Zmocňovací zákon č. 330/1938 Sb.

= výrazné posílení výkonné moci

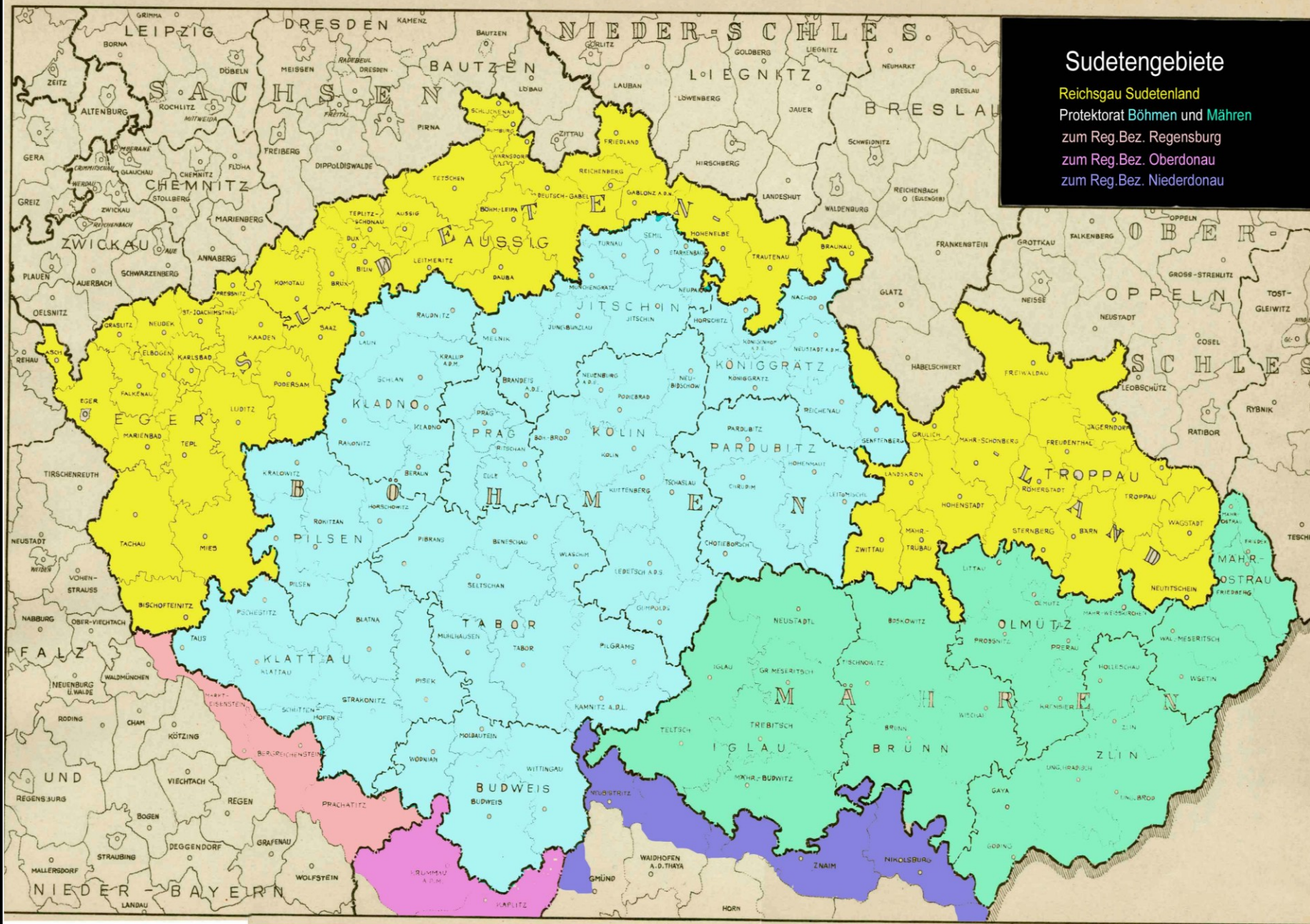
- prezident: dekrety s mocí ústavního zákona
- vláda: nařízení s mocí zákona

Vznik Protektorátu

- Výnos vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava (č. 75/1939 Sb.
  - likvidace československé státní moci a správy
  - demagogie: protektorát je autonomní a spravuje se sám
  - na území protektorátu se uplatňovalo německé právo (+ německá legislativa inspirovala mnohé protektorátní předpisy)
- „státní prezident“ E. Hácha dekretem rozpustil Národní shromáždění (21. března 1939)

Výnos o Protektorátu (další ustanovení)

- protektorátní správa závislá na okupačních orgánech
- německé orgány (správa, policie, justice)
- německé vojenské posádky a zařízení
- integrální součást německé říše
- zastoupení u říšské vlády v Berlíně
- říšští příslušníci (občané) + protektorátní „státní“ příslušníci

Sudetengebiete

Reichsgau Sudetenland
 Protektorat Böhmen und Mähren
 zum Reg. Bez. Regensburg
 zum Reg. Bez. Oberdonau
 zum Reg. Bez. Niederdonau

Prozatímní státní zřízení v Londýně (červenec 1940)

- východisko = teorie kontinuity s předmnichovskou ČSR
  - a) prezident republiky
  - b) vláda
  - c) Státní rada (č. 1/1940 Úř. věst.)

Edvard Beneš

Nařízení SNR č. 1/1944 Zb. n. SNR

= „o vykonávaní zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku“

- nositelkou zákonodárné, vládní a výkonné moci na Slovensku SNR
- platí všechny dosavadní zákony, nařízení a opatření, pokud neodporují republikánsko demokratickému duchu

(X londýnské pojetí kontinuity)